

М. В. Босенко

Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка

ШЛЯХИ ВПРОВАДЖЕННЯ РЕФОРМ В УНІВЕРСИТЕТСЬКУ ОСВІТУ КРАЇН СНД

У статті розглянуті особливості впровадження реформ у вищу освіту Росії, Грузії, Казахстану та Білорусі на тлі приєднання до Болонського процесу. Охарактеризовані головні розбіжності між вищою освітою країн СНД та системою вищої освіти європейських країн. Автором підкреслено значення реформування з метою підвищення якості вищої освіти.

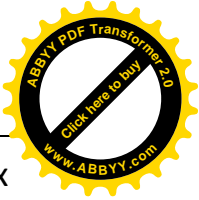
Ключові слова: *якість освіти, Болонських процес, міжнародні програми, міжнародні обміни.*

Постановка проблеми. Початок ХХІ сторіччя ознаменувався зростанням уваги суспільства до вищої освіти, модернізація якої стала об'єктивною необхідністю. Вища освіта в цивілізованому світі є не просто засобом задоволення фахових потреб особистості, вона в значній мірі є духовною необхідністю суспільства. Саме тому виникла та існує в суспільстві потреба якісної освіти.

Наприкінці ХХ століття в Європі гостро постало питання конкуренції з боку США та Японії на ринку університетської освіти, ринку, який тривалий час вважався невідривно пов'язаним із кращими Європейськими університетами. Саме тому в 1988 році була підписана Велика Хартія Університетів у м. Болонна (Італія), що стало першим кроком до Болонського процесу.

Болонський процес, перш за все, мав на меті модернізувати вищу освіту країн Європи, зробити її більш конкурентоспроможною. Болонський процес охопив країни Західної та Центральної Європи, і на початку ХХІ століття до нього почали приєднуватися пострадянські країни Східної Європи. Процес інтегрування пострадянських країн до Болонської системи ще не закінчився. В різних країнах колишнього СРСР процеси упровадження реформ в університетську освіту йдуть з різною інтенсивністю [1].

Вивчення особливостей інтегрування вищої освіти пострадянських країн до Болонського процесу має практичне значення та є **актуальним**, оскільки в самій Україні ще не завершилися подібні процеси прилаштування вітчизняної вищої освіти до вимог Болонського процесу. Вивчення досвіду країн, котрі мають подібні системи вищої освіти, може надати можливість поліпшити процеси інтеграції української вищої школи в європейську систему вищої освіти.

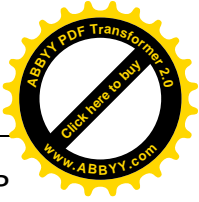
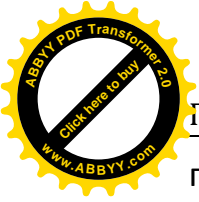
Ми вивчили досвід реформування систем вищої освіти чотирьох країн колишнього СРСР, що знаходяться на різних етапах реформування вищої освіти: Російської Федерації, Грузії, Казахстану та Білорусі. Кожна з цих країн обрала свій шлях реформування вищої освіти, який відповідав рівню демократизації суспільства та відкритості світу.

Аналіз актуальних досліджень. Різні аспекти якості вищої освіти країн СНД проаналізовані такими вченими як В. І. Батюшко, М. Д. Бершадська, О. Г. Гохман, В. І. Добренкова, А. І. Жук, В. І. Жуков. Так, вітчизняний дослідник історії педагогічної думки В. С. Курило в своїй монографії зазначає: «Аналіз історії освіти та педагогічної думки Східноукраїнського регіону в ХХ столітті свідчить, що найбільш інтенсивний їх розвиток відбувався під час нестабільного функціонування суспільства, коли виникали можливості багатоваріантного розвитку. Саме така ситуація обумовлювала і висвітлювала об'єктивну потребу в новому типі культури та реформуванні освіти як головному засобі реалізації цих варіантів» [6, 395]. На нашу думку, це узагальнення є характерним для всього освітнього простору колишніх радянських країн.

Мета статті – проаналізувати стан якості вищої освіти країн СНД у контексті Болонського процесу.

Виклад основного матеріалу. Коли говорять о цілях реформування вищої освіти, передусім мають на увазі не зовнішнє реформування, на кшталт зміни назв вищих учбових закладів та зміну кваліфікації випускника вишу. Реформування вищої освіти повинно змінити зміст вищої освіти. Зміст вищої освіти – обумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь і навичок, професійних, світоглядних і громадянських якостей, що має бути сформована в процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку суспільства, науки, техніки, технологій, культури та мистецтва. Оскільки перспективи розвитку постійно змінюються, то і зміст вищої освіти теж змінюється разом із суспільством. Процес реформування освітнього простору Європи – процес реформування змісту освіти.

Починаючи з 2003 року представники урядів пострадянських країн підписують Болонську Конвенцію і перетворюють у життя низку методичних та організаційних змін, скерованих на реформування освіти, на перехід на дворівневу освіту. Здійснено ряд заходів із створення національно-правової нормативної бази вищої освіти, які визначили ідеологію реформування всієї освітньої галузі. Під керівництвом національних Міністерств освіти та науки

проведені широкомасштабні експерименти із запровадження положень Болонської Конвенції. Вищі навчальні заклади Росії та Грузії перейшли на Державні стандарти підготовки фахівців з вищою освітою з урахуванням європейського рівня вимог і введення освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» та «магістр».

Навчальні заклади Російської Федерації, Грузії, Казахстану функціонують нині в зоні європейської освіти та науки. Все це вимагає, з одного боку, старанного вивчення та гармонійного адаптування досвіду провідних європейських університетів, а з іншого боку — збереження своїх національних освітніх традицій. Лише Республіка Білорусь ще не приєдналась до Болонської декларації, тому процес реформування вищої освіти в цій країні значно відстає від інших країн СНД.

Росія виступає за збереження інституту докторантури із захистом докторських дисертацій і присвоєнням вченого ступеня «доктор наук» як особливості національної системи підготовки наукових кадрів найвищої кваліфікації. Ця позиція є актуальною і для України, Білорусі, Грузії та Казахстану та інших пострадянських країн, в яких система вищої освіти є майже однаковою [2].

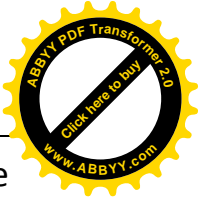
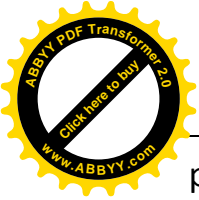
Створення в Європі зони європейської вищої освіти, безумовно, є прогресивним явищем, перебування поза цим простором є алогічним. Але приєднання до Конвенції не повинно зруйнувати наші надбання.

В Росії до сих пір не викристалізувалася єдина думка щодо переходу з 4-рівневої системи вищої освіти на 2-рівневу, щодо механізмів такої перебудови. Чи потрібно перебудовувати всю систему чи лише її якусь частину (наприклад, заклади 1-го і 2-го рівнів акредитації?).

В Грузії, де реформування вищої освіти було більш радикальним, вже позбавились 4-рівневої системи вищої освіти та перейшли на європейський аналог.

Казахстан лише у 2010 році приєднується до Болонської Конвенції, тому такі перетворення у вищій освіті ще не відбулися, хоча і є актуальними. Білорусь – єдина з країн Східної Європи, яка «законсервувала» вищу освіту на рівні радянських часів. Рівень перетворень у системі вищої освіти Білорусі найнижчий з країн СНД.

Втілення Болонської конвенції в пострадянських країнах вимагає значних зусиль та чіткої координації дій органів влади, вищих навчальних закладів та муніципалітетів. У країнах, що розглядаються, ступень

реформованості вищої освіти різна, але в жодній процес реформування ще не закінчений. Актуальними є такі заходи:

1. Переглянути структуру закладів вищої освіти і привести її у відповідність до потреб держав; дати чітке визначення понять «університет», «академія», «інститут», «коледж», «технікум», «училище» та їх підрозділів – «факультет», «відділення», «кафедра», «лабораторія».

2. Проведені останнім часом зміни мережі вищих навчальних закладів, надання багатьом з них статусу університету принизило значення цього типу закладу вищої освіти.

3. Вищі школи Російської Федерації, Казахстану, Грузії, Білорусі мають багаті традиції демократичного управління освітою, які свого часу були закладені у статuti навчальних закладів. Необхідно переглянути устави навчальних закладів і звільнити їх від невластивих нашарувань.

4. В ряді навчальних закладів порушується положення про виборність професорсько-викладацького складу, про терміни переобрання, ігнорується давня традиція про можливість перебування на керівній посаді не більше двох термінів.

5. Освіта є невід'ємною складовою культури суспільства.

6. Вимагає перегляду та удосконалення запропонована останнім часом методика проведення курсових та семестрових екзаменів на засадах Болонської Конвенції.

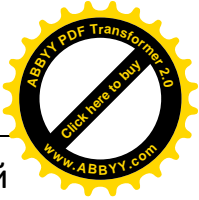
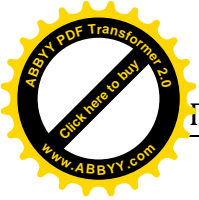
7. Вимагають також перегляду і приведення у відповідність до реальної дійсності положення про бакалаврат та магістратуру.

8. Необхідно переглянути положення про наукові ступені та вчені звання, замінивши ступінь кандидата наук на докора філософії і перейти на два докторських ступені — доктора філософії та доктора наук.

9. Перехід на європейські норми педагогічного навантаження викладачів [3].

На місце університетів та інших ВНЗ Росії, Грузії, Казахстану, Білорусі серед світових учбових закладів вказують рейтинги університетів. Одним з таких рейтингів є Шанхайський рейтинг, або Академічний рейтинг університетів світу.

Академічний рейтинг університетів світу (англ. ARWU) – складається в інституті вищої освіти Шанхайського університету Цзяо Тун і включає основні вищі навчальні заклади, що ранжуються відповідно до формули, яка враховує:

- випускників-лауреатів Нобелівської або Філдсовської премій (10 відсотків);
- співробітників-лауреатів Нобелівської або Філдсовської премій (20 відсотків);
- «часто цитованих дослідників в 21 категорії» (20 відсотків);
- статті, опубліковані в журналах «Nature» або «Science» (20 відсотків);
- враховує індекси цитування для природних і гуманітарних наук Інституту наукової інформації (англ. Institute for Scientific Information, ISI) Science Citation Index і Social Sciences Citation Index, а також індекси провідних журналів Arts and Humanities Citation Index (20 відсотків);
- розмір цього університету (10 відсотків) [5].

Одержані результати були висвітлені в журналі «The Economist».

Методологія викладена в академічній статті її укладачами С. С. Лю і Ю. Ченг. Вони пояснили, що первинною метою цього рейтингу було бажання «з'ясувати розрив між китайськими університетами і університетами світового класу, зокрема з точки зору академічної і науково-дослідної діяльності».

Результати рейтингу за 2003–2008 рр. доступні в Wikipedia на англomовній сторінці Academic Ranking of World Universities.

З країн СНД в цьому списку є лише університети Російської Федерації. Від Росії – Московський Державний Університет ім. М. Ломоносова:

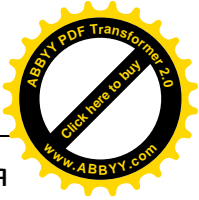
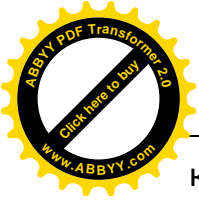
- 2004 р. – 66 місце
- 2005 р. – 66 місце
- 2006 р. – 70 місце
- 2007 р. – 76 місце
- 2008 р. – 70 місце
- 2009 р. – 77 місце
- 2010 р. – 74 місце.

Окрім МДУ ім. М. Ломоносова в рейтингу є також Санкт-Петербурзький державний університет, який посідає місце в четвертій сотні [3].

Отже, як ми бачимо, світове наукове товариство не високо оцінює рівень університетів Росії, Грузії, Казахстану та Білорусі.

Одним з найважливіших елементів підвищення рівня якості освіти є розвиток міжнародної діяльності університетів Росії, Грузії, Казахстану та Білорусі.

Мета розвитку міжнародної діяльності – перетворення закордонних

контактів у реальний інструмент вдосконалення якості освіти та нарощення науково-інтелектуального потенціалу ВНЗ, підвищення його конкурентоспроможності в процесі інтеграції національних систем вищої освіти пострадянських країн до єдиного Європейського простору.

Головним завданням міжнародної діяльності є створення ефективної системи міжнародної співпраці шляхом широкого залучення до зарубіжних зв'язків факультетів і кафедр, науково-педагогічних працівників, студентів та аспірантів вищих навчальних закладів пострадянських країн (зокрема Росії, Білорусі, Казахстану, Грузії).

Основними пріоритетами міжнародної діяльності вищих навчальних закладів країн СНД є:

- підвищення якості міжнародного співробітництва в загальній структурі освітніх послуг навчального закладу;

- розширення механізмів та інфраструктури міжнародної діяльності.

Діяльність з розвитку міжнародної співпраці в контексті Болонської декларації необхідно розвивати в таких напрямках:

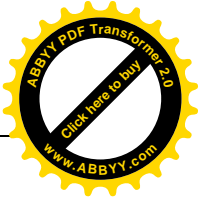
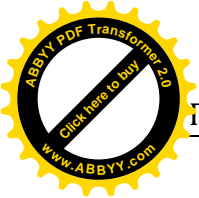
- співпраця у сфері науково-дослідної роботи;
- міжнародна студентська мобільність і академічні обміни;
- міжнародні зв'язки у сфері експорту освітніх послуг;
- підвищення ефективності міжнародної діяльності.

Найпоширенішими типами міжнародної діяльності університетів є міжнародні обміни та міжнародні програми.

Висновки. Міжнародні програми спрямовані на отримання національними вищими навчальними закладами фінансової підтримки. Однією з найпоширеніших є програма Темпус, яка активно впроваджується університетами Росії, Казахстану та Грузії. Лише Білорусь не приєдналася до цієї міжнародної програми [4].

Міжнародні обміни спрямовані на обмін між країнами студентами та викладачами задля покращення рівня освіти та з метою стимулювання міжнародних наукових досліджень. До популярних програм обміну відносять Фонд Фулбрайта та програму Еразмус Мундус. Всі ці програми активно впроваджені в практику багатьох вищих навчальних закладів Росії, Грузії, Казахстані та частково Білорусі [5].

Загалом можна зробити висновок, що динамічні зміни в суспільстві останніх двох десятиліть у повній мірі поставили вимогу часу: змінювати зміст освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на європейському просторі [Електронний ресурс] / Згуровський М. З. – Режим доступу : <http://osvita.pedagog.org.ua>.
2. Курило В. С. Освіта та педагогічна думка Східноукраїнського регіону у ХХ столітті / В. С. Курило. – Луганськ : ЛДПУ, 2000. – 460 с.
3. Морозова Т. Освітні стандарти в контексті болонських реформ і можливостей інформатизації / Т. Морозова // Вища школа. – 2005. – № 5. – С. 26–34.
4. Офіційний сайт програми Темпус [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.tempus.org.ua>.
5. Яблонський В. А. Щодо концепції реформування вищої освіти України [Електронний ресурс] / Яблонський В. А. – Режим доступу : <http://www.anvsu.org.ua>.
6. <http://www.fulbright.org.ua>.

РЕЗЮМЕ

М. В. Босенко. Пути внедрения реформ в университетское образование стран СНГ. В статье рассмотрены особенности внедрения реформ в высшее образование России, Грузии, Казахстана и Белоруссии в контексте присоединения к Болонскому процессу. Даны характеристики между высшим образованием стран СНГ и системой высшего образования европейских стран. Автором подчеркнута значимость реформирования с целью повышения качества высшего образования.

Ключевые слова: качество образования, Болонский процесс, международные программы, международные обмены.

SUMMARY

M. Bosenko. The pathes of introducing reforms in the education of universities of countries CIS.

The article of explores the peculiarities of higher education reforms' introduction in Russia, Georgia, Kazakhstan and Belarus on the background of the Bologna process joining. The main differences between higher education in the countries of the CIS and European countries are characterized. The author underlines the importance of reforms aimed at better quality of higher education.

Key words: quality of higher education, the Bologna process, international programs, international exchange.

УДК 371.013.74(420)

К. В. Гаращук

Житомирський державний університет

ШКОЛИ-МАЯКИ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ СТРУКТУРНИЙ КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ БРИТАНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано роботу шкіл-маяків, що стали важливим інноваційним компонентом структурної реформи британської середньої освіти кінця ХХ – початку ХХІ ст. З'ясовано функції шкіл-маяків у системі освіти Англії досліджуваного періоду. Доведено, що вивчення досвіду роботи британських інноваційних навчальних закладів і творче його застосування може сприяти успішному входженню України у світовий освітній простір.

Ключові слова: освіта, реформування, школа-маяк, педагогічна діяльність, прогресивний педагогічний досвід, структурна інновація.

Постановка проблеми. Нині відбувається активна модернізація соціально-економічної, наукової та освітньої галузей України, що має на меті утвердити її на світовій арені як розвинену країну. Потреби в інтеграції